

Eduquem amb la televisió

MARIA-EULÀLIA PALAU

Professora, membre de l'Organització Mundial d'Educació Pre-escolar (OMEP)

Si la família, l'escola, els centres de lleure i les organitzacions socials i cíviques, no intervenen en l'educació de valors i no ofereixen models complementaris o alternatius, els infants interioritzaran els valors i els models de vida i d'actuació que de forma majoritària els proposen els mitjans de comunicació social.

QUAN AFLORA EL PROBLEMA

Sovint es parla dels efectes dels mitjans de comunicació social sobre els infants. A finals de l'any passat va ser notícia que dos infants d'onze i dotze anys de Liverpool varen arribar a matar un infant de dos anys després de colpejar-lo violentament; aquest comportament es va relacionar amb el consum de vídeos de violència que veien els pares i altres components desestructurants de les famílies dels infants agressors. Més a prop, a casa nostra s'escolten diàriament coses que fan esgarriar: el noi que mata amb quatre trets de ballesta el seu pare i es lliura fredament, els adolescents que posen un cable d'una banda a l'altra del carrer i un motorista mor degollat.

De manera imprecisa s'atribueixen als mitjans de comunicació de masses comportaments violents, conductes sexuals, hàbits de passivitat, actituds de relació personal, interessos per determinades activitats. Tot això pot semblar evident però per als defensors dels mitjans no hi ha constatacions científiques.

La psicologia ha d'aportar-nos explicacions de la possible influència sobre la conducta, i d'això se'n fan ressó a bastament els mitjans de comunicació en reflectir la tendència psicologista de la societat tan bon punt passen fets com els apuntats abans. Es dona una pseudo-explicació psicològica, es carrega la culpa a algú, potser a la família més desgraciada i la majoria resta tranquil, la esperant el proper *reality show* que els donarà tema per parlar i sortir de la pròpia monotonia que comporta la falta de compromís.

Des d'una perspectiva educativa, interessa no solament conèixer els efectes dels mitjans i continguts de la comunicació de masses sinó també les possibilitats d'intervenció educativa.

NO A LES ACTITUDS APOCALÍPTIQUES I FRÍVOLES

Els uns diuen que cal tancar la televisió -serien

propers a les sectes *amhish* encara que de factura nacional-; els altres, alguns professionals dels mitjans, parlen de la bondat absoluta dels continguts de masses i es parapeten en els èxits d'audiència.

Nosaltres pensem que ni una actitud ni l'altra són vàlides encara que respectem les persones que les defensen. *Cal inventar una manera nova d'educar* tal com devien fer-ho els nostres avantpassats quan la impremta va posar a l'abast de molts el saber que abans anava adreçat només a alguns iniciats. De la mateixa manera que en l'època de Gutemberg és van aixecar veus condemnant el progrés, se n'aixequen ara. La impremta va posar a l'abast de molts la Bíblia i l'erotisme, i també l'erotisme de la Bíblia. La solució està, ara i abans, a ensenyar a llegir de manera comprensiva.

NO HI HA PARAULES MAL DITES SINÓ MAL INTERPRETADES

Estem en una situació de confrontació d'idees o potser d'interessos. En el nostre país tenim set cadenes de televisió de cobertura total i altres d'àmbit local disposades a entretenir els nostres infants i potser també a obligar-nos a comprar determinats productes.

Dia sí, dia no, els diaris parlen d'associacions de consumidors, esglésies, etc., que clamen en contra dels productes televisius que s'ofereixen als nostres infants. D'altra banda, els productors de televisió ens volen fer creure la innocüitat dels seus productes, o que ho fan tot per l'audiència, entenguem-nos: per aconseguir un alt índex d'audiència.

Algú de la nostra televisió autonòmica s'ha atrevit a dir que els infants distingeixen el que és realitat i el que és ficció. Que són els adults els que no entenen els productes que emet la televisió. Realment sembla una frivoltat científica aquest lluïment de la ciència infosa dels nostres infants.

Podríem fer un esforç i admetre que no hi ha

productes bons ni dolents entre el que ens ofereixen les televisions. I en dir bo o dolent es refereixen a la qualitat moral dels productes. De tota manera, cal manifestar que potser es donen formes morals pròpies d'altres formes religioses i culturals. Quant a tècnica, podem assegurar que hi ha molta falta de qualitat.

EMISSIONS PER A INFANTS EN ELS DARRERS TEMPS

Analitzant ràpidament la programació infantil dels darrers mesos ens podem fer una lleugera idea de quin tipus de productes s'han ofert als nostres infants i a les famílies en les franges d'emissió que els són pròpies: a l'hora de llevar-se, al migdia, a l'hora de berenar, i a primera hora del vespre, també als matins i a la sobretaula dels caps de setmana. Quasi el 90 % dels dibuixos animats de TV de Catalunya han estat de procedència nipona i nord-americana, un petitíssim bloc han estat produccions europees i molt poca cosa de Catalunya o d'Espanya.

TVE ha dedicat als nostres infants moltes reposicions, cap de japonesa i en canvi ha procurat trobar bons materials d'origen europeu o australià, ha recuperat algunes coproduccions en les quals havia participat anys enrera.

De tota manera, el models que interioritzen els nostres infants estan en la línia de :

- La utilització gratuïta i brutal de la violència, l'èxit es considera com l'únic fi, explotant i atemorint els altres.
- La marcada expressió eròtica dels homes que estereotipen els dibuixos nipons (*Dr. Slump, Songoku, follet Tortuga...*).
- Els models de dona *Barbie* que presenten americans i japonesos en els dibuixos que exporten, i no pas en la línia de la dona que des del dret català sempre ha estat participant en igualtat de drets i deures amb els homes. Cal aconseguir l'enveja més que l'admiració, i més que el servei.
- Els patrons religiosos del sintoisme. En cada episodi hi ha un element catàrtic produït per la por a la derrota; la turmentada crisi interior de l'heroi que amb gran esforç es sobreposa, recupera la seva força, es venç a si mateix, agrada els déus i foragita els dimonis (*Les aventures d'en Fly, El gran Suixi*).
- També ens presenten els superherois, la finalitat dels quals és fer el bé, però és tant extravagant la seva manera d'actuar que no hi ha cap pont amb la nostra realitat. Només

es tracta de deixar clar que el fi justifica els cops. I un altre engany; les armes no fan res, són de broma.

- Les relacions interpersonals presentades de manera teatral, es regeixen per l'aparença i l'engany.
- En les produccions que podríem anomenar "comedietes familiars", la família no es presenta mai com a "normal" en el sentit de pares i fills naturals. Sempre es dóna carta de normalitat a totes les desestructuracions i situacions conflictives de la vida real, que en la ficció es presenten com a ideals. És la projecció fantàstica d'una realitat cada vegada més difosa socialment que és la disgregació familiar, la confusió de la família amb una pensió on es va a viure.

N'INTUÏM ALGUNES CONSEQÜÈNCIES

Els valors i les escales de valors tenen components cognitius, emocionals i conductuals. No tan sols s'accepten amb el raonament, sinó que hom s'hi adhereix emotivament. L'ordre, l'escala de valors en l'àmbit personal, familiar i social ens porta a actuar d'una manera determinada. Els nostres joves executen accions que no pensen en el moment que les fan. Les tenen interioritzades i estan reforçant la seva escala de valors. Els valors estructuren les actituds. Els sistemes de valors es fonamenten en unes creences i no tant en el raonament.

Sempre hem cregut que és en el grup primari -la família i potser a l'escola- on s'estructuren els sistemes de valors. Actualment, des que a totes les nostres cases viu un familiar més, la televisió, els valors no es construeixen en el si d'un grup de pertinença, sinó que moltes vegades són els grups de referència els que donen models de vida als nostres infants i joves, i potser també als adults.

UN COP FETA LA RADIOGRAFIA, CAL UNA INTERVENCIÓ URGENT

Aquesta és la radiografia ràpida del que ens ofereixen des de fa tres o quatre anys, però amb més insistència els últims mesos. Potser no són paraules (relats textuais verbals-icònics) mal dites sinó mal interpretades. És possible que els productes que ofereix la televisió no diguin això, sinó que els infants ho entenguin d'aquesta manera.

Si només és qüestió que s'entén malament es fa necessària una actuació urgent adreçada a ensenyar a llegir els nostres infants. Hem d'alfabetitzar en la lectura i la literatura verbal-icònica dels mitjans de comunicació de masses.

És evident que s'han de donar passos per ensenyar els nostres infants i també a nosaltres, els adults, a entendre el llenguatge dels mitjans de comunicació de masses, que és un llenguatge que ens arriba per via de percepció (vista, oïda) i també per via de sentiment (connotativa).

Alguns adults han pogut aprendre'n sobre la marxa. En alguns estadis de desenvolupament cognitiu i amb seguretat afectiva s'aprèn a llegir i a comprendre els relats verbals-icònics dels mitjans de comunicació de masses de manera autodidàctica. En altres èpoques de la vida, sobretot en períodes de desenvolupament, cal plantejar-se actuacions sistemàtiques per atendre tota la població tant de manera preventiva com terapèutica.

UN PETIT MARC TEÒRIC

Malgrat les limitacions de les investigacions que estudien el tema, a partir dels anys seixanta es pot donar per superat el determinisme apocalíptic dels efectes dels mitjans de comunicació de masses com una inoculació universal i incontrolable. Seguint Klapper (1988) podríem dir:

1. La comunicació de masses no és causa suficient dels efectes però sí que es pot considerar medidora d'influència.
2. Els mitjans de masses vénen més a reforçar unes causes existents que a canviar-les.
3. Perquè la comunicació de masses produeixi un canvi, o bé els factors de mediació han de ser inoperants, o bé es produeix un reforçament de manera que un mateix fa el canvi.
4. Hi ha però algunes situacions residuals en les quals la comunicació de masses sembla produir efectes directes.
5. El mateix espectador i el seu ambient condicionen la influència directa.

En aquesta línia, Teixidó (1992) es pronuncia per una pedagogia d'intervenció quan afirma que cal que l'escola assumeixi la funció medidora en els humans que estan en procés de formació, perquè si els factors de mediació són inoperants (si família, escola, esglésies, associacions de barri o organitzacions juvenils són inoperants) no ens hem d'estranyar que la televisió, la música, la moda, tinguin efectes directes. Quan un adolescent viu en un barri marginal, quan el seu pare està en atur, quan passa moltes hores davant la televisió potser ens trobem en la situació residual en la qual la comunicació de masses té efectes directes. En una situació residual i amb una escola que ha perdut els papers, poden tenir efecte directe els continguts de

comunicació de masses: la violència gratuïta, l'obsessió sexual i el consum insaciable.

Wober-Gunter (1984) assenyala: "és molt important, quan es considera la influència de la früició televisiva, situar aquesta experiència en el context més ampli de l'experiència social en general. Els models de früició, d'interpretació i de reacció al contingut televisiu, estan tots influïts, per exemple, per la família i el grup d'iguals al qual l'individu pertany".

Ensenyar a llegir la televisió és una de les nostres primeres tasques. Qui sàpiga llegir no podrà ser enganyat, ja no serà considerat analfabet.

LA INFLUÈNCIA DE LA COMUNICACIÓ DE MASSES EN ELS VALORS SOCIALS

L'absència d'educació per a la convivència i educació ètica, o segons els experts, l'absència d'ètica fonamental i relacional en les primeres edats atempta contra l'essència de l'educació.

La família, l'escola, els centres de temps lliure renuncien a manifestar-se per tal de no manipular i respectar la llibertat. No presentar als infants una herència ètica significa deixar-los personalment desorientats i socialment maladaptats (pertanyen a un grup i tenen com a referència un altre grup, el dels blancs rics nord-americans). Aquesta dicotomia, per no dir esquizofrènia, els incapacita totalment per a l'ús de la llibertat.

Sota la fal·làcia de la llibertat ètica s'està deixant una generació d'infants i de joves sense referents, i així se'ls impedeix l'ús de la llibertat i se'ls fa més vulnerables a les demagògies polítiques, a les seduccions consumistes i a les dependències psicològiques.

En els últims vint anys, davant d'aquesta manca d'altres referents, grans sectors de la població no tenen cap més ètica que la que marquen els mitjans de comunicació de masses, que cobreixen el buit que ha deixat la religió en una societat laica.

Mentre en molts casos la família i l'escola han deixat o renunciat a influir sobre les opinions, els valors i les actituds dels infants, els mitjans de comunicació de masses i, sobretot, la TV, modelen la concepció del món i el sentit de la vida dels nostres infants. Mentre pares i mestres renunciem a imposar unes idees i opinions, els mitjans de comunicació de masses imposen idees, opinions i cànons estètics que obliguen els

interessos econòmics a pugnar per dominar el mercat.

No es tracta d'anar en contra dels mitjans de comunicació de masses que són els miralls electrònics que reflecteixen la manera de sentir, dir, fer, cantar i moure's, sinó de *viure i compartir, de processar i analitzar*, per ajudar a veure que malgrat les aparences hi ha diversitat, i que es pot ser protagonista de la pròpia vida.

Hem de caminar cap a una ètica basada en la llibertat i la responsabilitat, en els drets i els deures, en la tolerància de la major part d'actituds, i en la intolerància d'algunes de fonamentals: refús de qualsevol forma de segregació racial, de violació sexual (homes i dones, provocació), d'explotació lucrativa de la infància.

EDUCAR AMB LA TV

PROPOSTES

L'Administració que té competències sobre l'educació i la cultura dels infants i joves dels nostre país :

- Hauria de conèixer el contingut dels programes que les televisions públiques emeten en les franges adreçades a la població infantil i juvenil.
- Hauria d'establir comissions mixtes entre canals de televisió i experts en educació, cultura i benestar infantil per tal de definir les característiques que han de reunir els materials adreçats als infants.
- Les comissions han de valorar els materials i fer el seguiment del procés d'emissió.
- Oferir assessorament a les famílies, de manera especial a les que viuen situacions de risc, per tal que aprenguin maneres d'actuació. Formació en la tasca de ser pares.
- Reciclatge als mestres per utilitzar de manera educativa la televisió de cadena. I perquè aprenguin a alfabetitzar amb els mitjans de comunicació de masses.
- Atenció i oferta d'assessorament a monitors de temps lliure, educadors de carrer. Donar pautes per fer una utilització creativa dels productes de la televisió, i no tant de reproducció estereotipada com s'està fent actualment.

ADMISTRACIÓ LOCAL

Hauria de possibilitar espais de trobada i intercanvi d'experiències entre famílies, per mitjà d'ateneus, casals, etc., per discutir la manera de veure la televisió amb els fills.

PROPOSTES ALS PARES

- En l'àmbit familiar cal comptar les hores invertides a veure televisió i pel·lícules de vídeo, i reflexionar sobre l'especificitat dels programes que s'han vist en el transcurs d'una setmana concreta. Quins programes ha vist cadascun dels membres de la família amb companyia o sol. Quins programes han estat motiu de conversa i comunicació, no de censura.
- Establir una quota de pantalla. Tot admetent que hi ha un factor d'immediatesa o d'actualitat en els mitjans de comunicació de masses que en algun moment ens exigirà ser flexibles i canviar (cada setmana, el dissabte o diumenge amb l'avanç de programes que ens ofereix el diari cadascú pot decidir què veurà durant la setmana).
- Els pares cal que respectin el que veuen els infants. No interrompre'ls quan veuen un programa i més quan els adults demanem silenci en els programes que ens interessin.
- No s'han de fer crítiques absolutes al que veuen els infants. Sí en canvi hem de donar l'opinió, dir com ens sentim, la joia o la tristesa que produeixen els diferents continguts i explicar el perquè.
- No deixar que els infants mirin sols la televisió. Estar al seu costat encara que no es digui res. Hi ha moments que passen realment por perquè no distingeixen la realitat de la ficció. Cal acompanyar-los.
- Cal tenir cura que no vegin la televisió tan bon punt es lleven al matí. Som els pares i familiars qui els han de desitjar bon dia, no el cangur electrònic. A vegades arriben a l'escola amb les neurones cansades.
- Al vespre, no és la televisió qui els ha de dir bona nit, sinó els pares o la família ben afectuosament. No se'ls ha de deixar dormir al sofà perquè resulta més còmode. Quina és l'última imatge que s'enregistra en el seu subconscient? Una violació, una massacre...? Val més un petó ben fet i un fins demà ple de tendresa, o un fer les paus si se'ls ha hagut de renyar.
- El televisor no ha d'estar permanentment engegat. Cal engegar-lo i apagar-lo en cada programa que s'hagi decidit veure.
- Cal que oferim als infants activitats engrescadores alternatives a la televisió (jugar als escacs, al dominó, etc.) Cal que els adults dediquin una estona del seu temps valuós als fills.
- Fer servir el magnetoscopi. Enregistrem en vídeo aquelles coses que semblen tenir qualitat però que s'emeten en hores intempestives. Després es podran veure en el moment oportú.
- Aprofitar les ofertes que cada setmana

